

SỰ CẦN THIẾT CÓ CHIẾN LƯỢC QUỐC GIA VỀ PHÁT TRIỂN TRẺ THƠ

• PGS.TS. LÊ VĂN ANH; TS. TRẦN THỊ NGỌC TRÂM
Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam

Lứa tuổi mầm non có vị trí rất quan trọng trong quá trình phát triển cuộc đời của mỗi con người. Phát triển trẻ thơ (PTTT) đặt nền móng ban đầu cho sự phát triển về thể chất, trí tuệ, tình cảm, thẩm mỹ của trẻ em. PTTT là vấn đề có tầm chiến lược lâu dài, ảnh hưởng lớn đến sự phát triển giáo dục (GD) phổ thông và các thế hệ tương lai của đất nước.

Những thành tựu kinh tế-xã hội của Việt Nam kể từ sau công cuộc đổi mới đất nước năm 1986 đã nâng cao năng suất lao động, tăng cơ hội việc làm đem lại thành tựu đáng kể trong công cuộc xoá đói giảm nghèo. Tuy nhiên, để những thành tựu đã có mang tính bền vững đòi hỏi phải tập trung tích cực, thích đáng vào nhóm trẻ em. Nỗ lực tăng trưởng và giảm nghèo trong tương lai phải được xuất phát từ tăng đầu tư vào nguồn vốn con người và bước khởi đầu chính là đầu tư vào trẻ thơ. Đầu tư vào trẻ thơ là một trong những đầu tư lâu dài tốt nhất mà một quốc gia có thể làm được.

1. Trẻ em và sự phát triển những năm đầu đời

Khoa học đã chứng minh những năm đầu của cuộc đời, đặc biệt là hai năm đầu tiên, là thời kì vô cùng quan trọng đối với sự tăng trưởng, phát triển trước mắt cũng như lâu dài của một con người. Thời kì này là tiền đề quyết định đứa trẻ sau này có sức khoẻ, có khả năng học tập và có biết cách ứng xử để thích nghi với môi trường xung quanh hay không. Những tiến bộ hay tổn thương của trẻ và tác động qua lại trong những năm đầu tiên sẽ mạnh mẽ hơn bất cứ giai đoạn nào khác của cuộc đời. Những vấn đề gây khó khăn cho trẻ khi đi học như sức khoẻ yếu, suy dinh dưỡng, tự ti, khả năng tiếp thu kém thường là do những nguyên nhân từ lứa tuổi mầm non của trẻ.

Sự tăng trưởng và phát triển của trẻ thơ là hai mặt của một quá trình diễn ra liên tục, bắt đầu ngay từ khi trứng được thụ tinh. Sự *tăng trưởng* biểu hiện bằng những thay đổi về tầm vóc cơ thể. Sự *phát triển* thể hiện ở sự thay đổi về mức độ phức tạp và chức năng tâm sinh lí, đó là một quá trình thay đổi trong đó trẻ học cách vận động,

nhận thức, suy nghĩ, cảm xúc, giao tiếp với con người và sự vật trong môi trường, là quá trình đứa trẻ phát triển từ trạng thái non nớt đến chín muồi, từ trạng thái phụ thuộc đến trạng thái độc lập.

Sự tăng trưởng trải qua những giai đoạn xác định có thể đo lường được, dựa vào những chỉ số như chiều cao, cân nặng, v.v... Ví dụ, trẻ bình thường lúc mới sinh nặng 3.0 kg, sau đó trọng lượng cơ thể tăng gấp khoảng 2,5 lần lúc 6 tháng, khoảng 3,5 lần khi được 1 năm tuổi; sau đó mỗi năm tăng khoảng 2.0 kg cho đến lúc 6 tuổi. Chiều cao cũng tăng lên khoảng 25cm trong năm đầu. Như vậy, *giai đoạn lớn nhanh nhất là những tháng năm đầu của cuộc sống. Nếu giai đoạn này trẻ không tăng trưởng bình thường thì sẽ khó sửa chữa về sau*; ví dụ trẻ bị suy dinh dưỡng sau này sẽ bị thấp bé nhẹ cân.

Sự phát triển ở trẻ thơ có liên quan chặt chẽ đến khả năng học tập của trẻ. Sự phát triển bắt đầu từ trước khi sinh ra. Do vậy, việc chăm sóc - giáo dục trẻ *cần bắt đầu ngay từ trong bụng mẹ (chăm sóc, hướng dẫn bà mẹ khi mang thai) và đặc biệt quan trọng ở lứa tuổi từ sơ sinh đến 6 tuổi*.

Những nghiên cứu gần đây về sự phát triển bộ não của trẻ em cho thấy sự phát triển não bộ của trẻ kéo dài trong một số năm đầu và sự phát triển trí thông minh của trẻ sẽ bắt đầu từ trước tuổi lên 7. Hơn thế nữa, trong 2 năm đầu đời, hầu hết các bộ phận của não bộ hình thành và đi kèm với cấu trúc kết nối thần kinh của não. Việc phát triển này đặc biệt phụ thuộc vào việc cung cấp cho trẻ đủ dinh dưỡng, sự quan tâm chăm sóc và khuyến khích động viên trẻ. *Đến 6 tuổi, não của trẻ đã đạt được khoảng 90% trọng lượng não của người khi trưởng thành*.

Sự phát triển của não *không theo đường tuyến tính* mà có những thời điểm quan trọng. Ở đó, trẻ xuất hiện những khả năng nhất định, sẽ là nền tảng cho những năng lực cao hơn sau này. Nếu những khả năng nền tảng đó ở lứa tuổi mầm non bị bỏ qua hoặc không được liên tục nuôi dưỡng thì đứa trẻ không được chuẩn bị tốt cho những bước

phát triển về sau, ví dụ khả năng nhìn, nghe, phát triển ngôn ngữ,...

Một điều đáng chú ý là nếu một vùng nào đó trên não (Ví dụ, vùng cử động nói, hiểu tiếng nói) bị tổn thương thì các chức năng của vùng đó có thể được bù bởi một vùng khác trên vỏ não và khả năng này chỉ được thực hiện muộn nhất là vào lúc 6 đến 8 tuổi. Nếu người chăm sóc trẻ biết phát hiện sớm một bé vì bị điếc nên không học nói được và có sự can thiệp sớm thì bé này có cơ may khỏi bị câm. *Điều này có nghĩa rằng khả năng hiệu chỉnh phục hồi chức năng cho trẻ bị khuyết tật (kiếm thính, bại liệt...) ở giai đoạn 0 đến 6 tuổi thường đem lại hiệu quả cao.*

Sự phát triển cơ thể trẻ trong giai đoạn này (nhất là từ 0 đến 3 tuổi) còn rất non nớt và nhạy cảm với mọi tác động, trẻ dễ bị tổn thương. Do khả năng chống đỡ bệnh tật thấp, trẻ thường mắc một số bệnh truyền nhiễm như: bạch hầu, ho gà, uốn ván, bại liệt, sởi, ỉa chảy... những bệnh này ảnh hưởng xấu đến sự tăng trưởng và phát triển của trẻ. Việc can thiệp sớm, chăm sóc thích hợp sẽ tạo điều kiện cho trẻ có một cơ thể khỏe mạnh, phát triển tốt ở giai đoạn sau.

Như vậy, những năm đầu đời là giai đoạn phát triển quan trọng nhất của đời người, từ 0 đến 3 tuổi là giai đoạn bộ não phát triển và hoàn thiện. Đây cũng là thời kì chịu ảnh hưởng nhiều nhất từ tình trạng dinh dưỡng, sức khỏe và có tác động lớn nhất đến khả năng nhận thức, học tập, tính cách và các kĩ năng xã hội của con người.

2. Những lợi ích của đầu tư PT TT

PT TT là sự kết hợp quan điểm toàn diện về sự phát triển của trẻ. PT TT tập trung vào tầm quan trọng của việc cung cấp các hỗ trợ cần thiết mà mỗi trẻ cần cho sự sống còn và thành công trong cuộc sống. PT TT là một lĩnh vực tương đối mới được xây dựng dựa trên quyền trẻ em, tâm lí phát triển và kết hợp của các ngành y tế, dinh dưỡng, giáo dục, phát triển cộng đồng, xã hội học và kinh tế học.

PT TT chính là cơ sở cho sự phát triển lâu dài của trẻ để trở thành công dân có ích trong tương lai. Đầu tư cho PT TT là một trong các biện pháp hiệu quả nhất để phá vỡ vòng đói nghèo từ thế hệ này sang thế hệ khác. PT TT cũng giải quyết vấn đề bình đẳng, vì PT TT có ảnh hưởng lớn hơn ở những trẻ em nghèo so với những trẻ em khá giả. Đầu tư cho PT TT đem lại lợi ích lớn hơn cho xã hội với khả năng lao động có hiệu quả hơn khi trẻ trưởng thành sau này. Ngoài ra, các can

thiệp PT TT ở các trường mầm non tạo điều kiện giúp các bà mẹ có thời gian tiếp cận được với các cơ hội làm ăn kinh tế ngoài xã hội. Luận chứng kinh tế cho thấy đầu tư vào chương trình PT TT có thể dựa trên những luận điểm sau: Tăng tính hiệu quả; Nâng cao tính công bằng; Tiết kiệm tài chính; Đẩy nhanh sự tăng trưởng kinh tế.

- **Tăng tính hiệu quả:** Nhiều nghiên cứu cho thấy rằng mức thu hồi vốn của đầu tư PT TT là rất đáng kể. Các tác động tiềm năng của đầu tư PT TT bao gồm: nâng cao sức khỏe và dinh dưỡng, giảm tỉ lệ tử vong và bệnh tật ở trẻ sơ sinh/ trẻ nhỏ, do đó giảm các chi phí y tế liên quan, đồng thời tăng khả năng kiếm sống, tạo việc làm, thu nhập và sức khỏe khi trưởng thành; tăng khả năng nhận thức khi đang học trong trường và sau này; nâng cao sự phát triển tâm lí - xã hội cùng với việc giảm khả năng có những hành vi xã hội tiêu cực như tội phạm, sử dụng ma túy và bạo lực.

- **Nâng cao tính công bằng:** Các chương trình đầu tư PT TT là những hoạt động hiệu quả trong công tác giảm nghèo nếu cha mẹ không có khả năng đầu tư PT TT một cách hiệu quả cho con em mình, có thể chúng vẫn sẽ nghèo khi trưởng thành; nghèo sẽ tiếp nối qua các thế hệ. Nếu Chính phủ đầu tư vào PT TT sẽ cải thiện được sự chênh lệch và khác biệt giữa gia đình giàu và gia đình nghèo, giữa dân tộc Kinh và các dân tộc thiểu số khác, hoặc giữa nam và nữ trong cơ hội tiếp cận giáo dục.

- **Tiết kiệm tài chính:** Các chương trình đầu tư PT TT giúp xoá bỏ nhu cầu cho các khoản chi tiêu của Chính phủ, cộng đồng và hộ gia đình trong tương lai. Ví dụ, nếu đầu tư PT TT sẽ giảm được tỉ lệ nghèo trong tương lai, từ đó Chính phủ cũng sẽ giảm được chi tiêu cho các chương trình xoá đói giảm nghèo. Cũng như vậy, các khoản đầu tư PT TT có thể giúp giảm nhu cầu hỗ trợ của cộng đồng và gia đình cho những cá nhân không thể hỗ trợ bản thân và gia đình của họ...

- **Đẩy nhanh sự tăng trưởng kinh tế:** Tốc độ tăng trưởng kinh tế phụ thuộc vào sự thay đổi công nghệ và tốc độ tăng trưởng của một loạt các yếu tố sản xuất khác (đất đai và các nguồn lực tự nhiên, lao động và vốn). Đầu tư PT TT là đầu tư vốn con người và được thể hiện thông qua lực lượng lao động. Đầu tư này có thể ảnh hưởng đến chất lượng nguồn lao động, có thể thấy qua các chỉ số về giáo dục, sức khỏe và dinh dưỡng.

Muốn thúc đẩy năng suất lao động, Việt Nam nên đầu tư thêm vào vốn con người theo một hình

thức và độ tuổi mang lại tỉ lệ thu hồi vốn cao nhất. Hiện nay, hầu hết những đầu tư của Nhà nước được tập trung vào giáo dục tiểu học, trung học cơ sở và trung học phổ thông. Tuy nhiên, mức đầu tư Nhà nước cho GDMN và dinh dưỡng cho bà mẹ, trẻ em hiện nay còn hạn chế. Những bằng chứng quốc tế cho thấy hai lĩnh vực đầu tư này có thể tạo ra những lợi ích kinh tế, đặc biệt cho nhóm dân số nghèo. Do đó, một số loại đầu tư PTTT cần được tập trung phát triển nhanh để phù hợp với những thay đổi nhân khẩu học gần đây của Việt Nam.

3. Sự cần thiết có chiến lược quốc gia về PTTT

Trong những năm qua, Đảng và Nhà nước ta đã quan tâm đối với giáo dục mầm non và PTTT. Việt Nam là nước đầu tiên ở châu Á và là nước thứ hai trên thế giới phê chuẩn Công ước Quốc tế về Quyền trẻ em (CRC) năm 1990. Việt Nam đã ban hành Luật Bảo vệ, Chăm sóc và Giáo dục trẻ em. Việt Nam đã tham dự Hội nghị thượng đỉnh Liên hợp quốc với việc thông qua Mục tiêu phát triển thiên niên kỷ. Một loạt các chiến lược quốc gia liên quan trực tiếp đến PTTT, bao gồm dinh dưỡng, sức khỏe sinh sản, sức khỏe và giáo dục trẻ thơ, chăm sóc và bảo vệ trẻ em đã được các bộ, ngành xây dựng và thực hiện.

Việt Nam đã tham dự Hội nghị Quốc tế về kế hoạch hành động *Giáo dục cho mọi người* ở Jomtien - Thái Lan. Hội nghị tập trung vào vấn đề đáp ứng nhu cầu cơ bản về học tập của tất cả mọi trẻ em bằng việc nhấn mạnh tầm quan trọng của công tác chăm sóc giáo dục trẻ thơ, giáo dục phổ cập tiểu học, giáo dục cơ bản cho thanh niên và người lớn biết đọc, biết viết, các kĩ năng thiết yếu của cuộc sống. Với cam kết mạnh mẽ về giáo dục, Việt Nam ban hành một loạt các quy định hỗ trợ giáo dục mầm non.

Nhà nước Việt Nam xác định trẻ thơ là nhóm trẻ đặc biệt quan trọng, là nền tảng trong chiến lược phát triển con người. Cung cấp các dịch vụ chăm sóc và giáo dục có chất lượng cho trẻ thơ là nhiệm vụ cấp thiết để thực hiện các Quyền cơ bản của trẻ em, đảm bảo công bằng xã hội, nâng cao chất lượng dân số, nguồn nhân lực tương lai của đất nước.

Kế hoạch chiến lược phát triển giáo dục 2001-2010 đặt ra các mục tiêu chính về GDMN, các mục tiêu này được đưa vào và thông qua tại Quyết định 161 "Về một số chính sách phát triển GDMN" của Thủ tướng Chính phủ năm 2002. Từ

sau Quyết định này, giáo dục mầm non Việt Nam đã có bước phát triển trên cả ba phương diện quy mô, chất lượng và công bằng xã hội. Tháng 2 năm 2010, Thủ tướng Chính phủ ký Quyết định số 239/QĐ-TTg phê duyệt Đề án Phổ cập giáo dục mầm non cho trẻ em 5 tuổi tiếp tục thể hiện chính sách của Đảng và Nhà nước về phát triển GDMN.

Tuy nhiên, thực tế hiện nay quy mô phát triển GDMN chưa đồng đều giữa các vùng miền; cơ hội đến trường của trẻ em miền núi, vùng sâu, vùng xa còn hạn chế; chất lượng chăm sóc, giáo dục trẻ ở vùng nông thôn, vùng khó khăn còn thấp và còn chênh lệch đáng kể giữa các vùng miền trong cả nước; còn những bất cập trong quy hoạch mạng lưới và chính sách phát triển GDMN, các điều kiện đảm bảo chất lượng GDMN và các yêu cầu về nguồn lực, đặc biệt trong sự phối hợp giữa các bộ, ngành đối với phát triển GDMN và PTTT.

PTTT là vấn đề có tầm chiến lược lâu dài trong chiến lược phát triển nguồn nhân lực, ảnh hưởng lớn đến sự phát triển các thế hệ tương lai của đất nước. Những phân tích về tầm quan trọng và lợi ích của PTTT cho thấy cần có một chiến lược quốc gia về PTTT. Chiến lược quốc gia về PTTT đòi hỏi những chương trình hành động và sự phối hợp đồng bộ, có hiệu quả giữa các lực lượng: gia đình, cộng đồng, các tổ chức chính phủ và phi chính phủ, các ban ngành... có liên quan đến chiến lược quốc gia PTTT.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Nhu cầu phát triển toàn diện trẻ thơ Việt Nam*, Ủy ban Dân số, Gia đình và Trẻ em, Hà Nội, 2006.
2. *Giáo dục Việt Nam những năm đầu thế kỷ 21*, Bộ GD&ĐT, 2009.
3. *Tài liệu "Đổi mới cơ cấu hệ thống giáo dục quốc dân"*, Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam, 2009.
4. *The Economic Benefits of Investing in Early Childhood Development* - Dandan Chen, The WB, Indonesia International Early Childhood Education Conference & Exhibition 2009.
5. *Investing in the Early Years, A National Early Childhood Development Strategy* – An initiative of the Council of Australian Governments, 2009.

SUMMARY

Preschool education has an important position in the development of each person. Children's development creates the foundation for the child's health, knowledge, emotion and ethics. Therefore there shall be long-term national strategy for children development, preparing for the school education as well as the future generations.